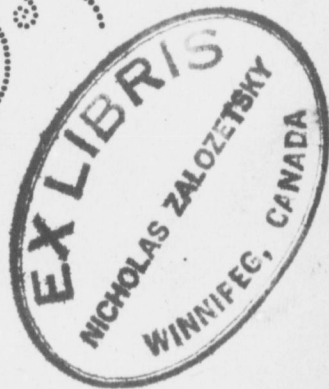
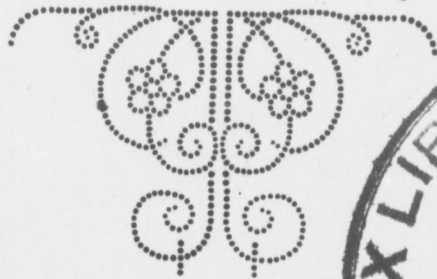

Вибір Поезій

Івана Франка

I

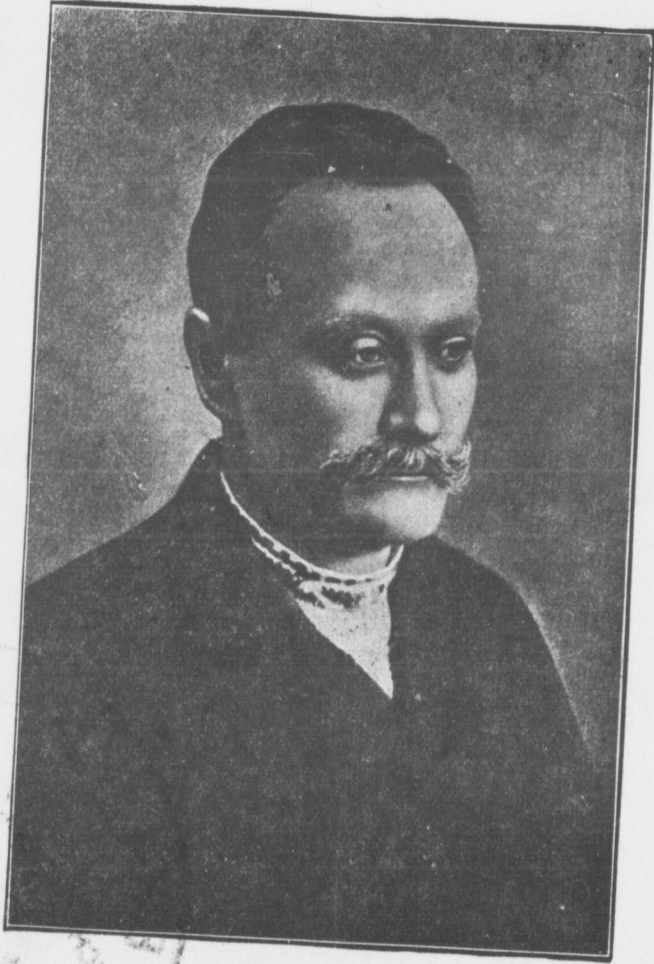
короткій начерк його життя.

Накладом

РУСЬКОЇ КНИГАРНІ, 850 МЕЙН СТРІТ.

Вінніпег, Ман.

Іван Франко.

3

0

с
Н
Т

ви
ва
га
рі

С. В.

Житє і твори Івана Франка.

Сорок літ згорою, як Франко почав працювати над народом. Часи не такі були як тепер. Нарід був убогий, темний і понижуваний. Несене сьвітла, науки між хлопів та робітників називало ся бунтом. Тодішній стан ось як описує Франко:

На підгірю села невеселі...

Хліб і страва тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей лиш люд для роботи,
А на хліб вся праця йде кровава.

Ліжко ґазди — пять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна.
Тепла піч для дітий неvkритих,
А для старших постіль непотрібна...

На стіні розвішані довкола
Деревляні, давні богомази:
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мази.

Тільки й всього християнства в хаті,
Але є й письменства в ній познаки:
Там під сволоком, завитий в шматі
Лист небесний — писаний Бог зна ким,

Йосифінський патент панщизняний,
Прадідівський квіт на трийцять буків,
Діда скарга за ґрунтьєць забраний,
Батьків акт ліцитаційний драний —
Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

Що нині нарід більше просьвічений, мудрійший й не так боязливий заслуга в тім велика Івана Франка. Він стало перебував й працював в Галичині, а головно у Львові. Ту видавав книжки для народу і газети. Їздив по селах, скликав віча й ніс сьвітло науки між убогий нарід.

Так само велике його значінє для цілої Соборної України. Хоч назвиско його було свого часу страшне для російської держави, все-таки багато його книжок та видань переходило через границю і несло з собою сьвітло на російську Україну. Крім того друкувались та-ки там у Києві його книжки під псевдонімом (прибраним назвиском) Мирон.

Виступив він і проти малярських дикунів (гл. його протест »І ми в Європі«), що задумали знищити і винародовити наш нарід на Угорщині. Не менший мав він вплив і на американських Українців і взагалі всюди де тільки гомонить українське слово.

I.

Іван Франко вродив ся 15. серпня 1856. р. в Нагуєвичах, селі дрогобицького повіту. Батько його Яків був доволі заможним селянином, та знав добре ковальське ремесло. Добре знав він вагу науки; так щож? школа була далеко на горішньому кінци села; дитині за тяжко було-б ходити, та ще як сніг завіє дорогу. Батько призадумавшись, віддав Івана до школи в сусіднім селі в Ясеници Сільній. Там замешкав хлопчина в свого дядька Павла Кульчицького, що був письменним чоловіком й помагав в науці Іванови. Наука в Ясеници відбувалась два роки і через той час приучив ся він читати по польськи, руськи, німецьки, писати та рахувати.

По науці в Ясеници записав його батько до другої кляси німецької або нормальної школи в Дрогобичи, що містилась в монастири ОО. Василян, при церкві св. Трійці. Тут при кінци шкільного курсу одержав він першу льокацію. Коли малого Івана викликали щоб взяв нагороду (книжочку) вчув він чийсь плач; розглянувшись побачив, що се його батько плакав з радости. В два місяці опісля не стало коваля Якова між живими, а дрібненькі діти остались сиротами. Тепер ротів було багато, а робити не було кому. Мати не могла собі дати ради й господарство почало розлітатись. Щоб ратувати його від цілковитої руїни вийшла мати вдруге заміж за Гриця Гаврилюка, який був добрим й тямущим чоловіком, тай гроший надбав собі при копальнях нафти в Бориславі. Вітчим не відкинув ся-від свого пасерба і дальше посилав його до нормальної школи, а навіть постановив посилати його до висших шкіл. Ще учеником нормальної школи приглядав ся Франко шкільному житю, та житю міщан і ремісників. Спомини з тих часів знаходимо в оповіданях: Малий Мирон, Schoen Schreiben Оловець, В столярні, які він написав пізнійше, по багато роках.

II.

В 1868. р. здав Франко вступний іспит і почав ходити до гімназії. Ту вчив ся він дуже добре, бо від першої до восьмої кляси був він одним з найліпших учеників. Як кожному мужицькому синові, так і йому доводилось переходити прикрі й важкі хвилі і невигоду. Все таки гімназіяльне жите мало чимало принади й багато невинних приемностей. Вже в низшій гімназії, поза шкільними книжками, читав він

»Русалку Дністрову« (видану Маркіяном Шашкевичем), Костомарова: »Переяславську ніч«, та найбільш припав йому до вподоби »Кобзар« Шевченка, якого він при своїй тямучості вивчив ся на память. В тім часі списав він борато народних пісень від своєї матери та від чужих людей, найбільше коломийок й дальше цікавив ся житем убогих людей. В вищій гімназії читав дуже багато творів українських письменників: Шевченка, Куліша, Марка Вовчка, Стороженка, Руданського, Мирного та багато світових письменників: французьких, англійських, німецьких. Велике нещасте стрінуло Франка як він був учеником шостої кляси гімназіальної. З світом розпрацала ся мати, а він став круглим сиротою. Вітчим далі займав ся долею пасерба.

1873. р. написав він вірш: »Котляревський« та »Народна пісня«, які й до нині не втратили свого значіння (останній був друкований в часописи »Друг« в 1874 р). й від того часу зачинаєть ся його діяльність й незсипуща праця для українського народу.

Після укінчення севої кляси Франко у перше не поїхав до дому помагати в роботі на господарстві, а вибрав ся на дальшу мандрівку, щоб зажити волі, побачити більше світа та пізнати людей. Тоді то звідів він більшу часть Галичини, а головно гірські еї околиці. В 1875. р. здав матуру з відзначенем.

III.

По матурі приїхав Франко до Львова й вступив на університет, записавшись на філзофічний виділ. Між академіками у Дьвові в той час було одно товариство ніби українське, друге москвофільське. Франко опинив ся в москвофільським товаристві »Академічний кружок« тому, що воно видавало часопись »Друг«, в котрій він поміщував свої поезії, оповідання та довшу повість »Петрії і Довбушки«, де дійсність переплітаєть ся з фантазією. В дома, для себе писав по українськи та фонетикою, але для »Друга« мусів перероблювати на язичіє.

Між тим на »Академічний Кружок« й часопись »Друг« почав впливати Михайло Драгоманів, професор київського університету, а потім, вигнаний з України, професор на університеті в Софії (Болгарії). Він був щирим Українцем, вченим, істориком й великим прихильником убогих людей, робітників та селян. Він сказав, що кожне слово сказане не по українськи, кожний крейцар виданий на неукраїнську справу, се видаток з мужицької скарбниці, який до неї не вернетъ ся ні звідки. Не дивниця, що Драгоманів потягнув за собою всю кращу молодіж і що найбільше припав до душі своєю наукою Франкови, який сам був мужицьким сином й знав добре селянина, якого описав в поезії »Наймит«:

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,

Так бачу я його;

Недостаток і тяжка робота і натуга

Зорали зморщками чоло.

Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дідусь слабий,
Бо від колиски він в недолі пережив
І в труді вік цілий.

Той наймит — наш народ, що поту лле потоки
Над нивою чужою.
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтаний судьбою.
Своєї доленьки він довгі жде столітя,
Та ще надармо жде:
Руїни перебув, татарські лихолітя
І панщини ярмо тверде.
Та в серці хоч і як прибитім
Надія кращая жие...

Нарід ждав й надіяв ся, що хтось прийде допомогти йому в важному лихоліттю, покаже шлях як видобутись з економічного занепаду, та духової темноти. Тимчасом Франко пильно читав, вчив ся та ходив на університетські виклади, щоб згодом віддати все своє щасте, свої літа, свій ум для народа, з якого сам вийшов.

В 1877. році постигло Франка велике нещасте, тоді саме, коли був він на другім році університетських студій. Його арештовано. В акті оскарження закидувано йому приналежність до тайного товариства (яке до речі сказавши ніколи не існувало на Галицькій Україні), та знайомість його з Михайлом Драгомановим, котрий як для Росії так і для Австрії показав ся чомусь небезпечним так, що в своїм часі йому було заказано зявлятись на австрійській землі. За ті дві провини засуджено Франка на шість тижнів арешту, а передтим держано його в слідчім арешті (інквізиті) »тільки« вісім місяців.

Вийшовши з тюрми мав Франко перед собою замкнений університет, а про професорську чи яку там иншу урядову посаду не було що й думати. А до того всего ще й свої відцурались його і обминали на улиці як небезпечного бунтаря; для молодож людини то вже найгірша самота. Свій тодішний стан душевний висказав він в отсій поезії:

Відцурали ся люде мене!
Сей та той надійде і мине!
Тільки боязно скоса зирне...
Чи боять ся ті люде мене?

Я блукаю, мов звір серед гір,
Серед шуму вулиць містових,
В серцю чую слова мов докір:
Ти проклятий один серед них!

Самотою хожу я, мов блуд,
З горем в серці нестерпно важким...
Всі знайомі минають, ідуть —
Поділити ся горем ні з ким.

IV.

Після тюрми почав Франко у купі з Павликом видавати місячник «Громадський Друг», в яким було тільки нових думок, що власти конфіскували книжку за книжкою. В «Громадськiм Друзi» поміщує він, крім політичних статей, довге оповіданє «Боа констріктор», де представлений змій-удава, найбільший бориславський богач Голькремер, що ссе кров, та живцем проковтує робітників, що працюють в него за марний гріш. Продовженем оповіданя «Боа констріктор» вжваєть ся оповіданє «Борислав сміє ся». Взагалі велику часть творчости Франка займають бориславські оповіданя, де живо представлене пекло, де жите людське не цїнить ні трошки.

В перших місяцях 1880. р. виїхав Франко в гостину до одного знайомого, що жив в Березові, коломийського повіта. В місточку Яблоніві на підставі підозріня, що він бунтує селян арештовано його в друге, та причіплено до процесу, що вів ся против сестер Павликівен (сестри Михайла Павлика) й селян Фокшеїв. По трьох місяцях випущено його з арешту та відставлено під опікою поліцаая на місце уродженя. Сей транспорт по поліційних арештах в Коломиї, Станиславові, Стрию і Дрогобичи, належить до найтяжших хвиль його житя. Вже до Дрогобича приїхав Франко з сильною горячкою. Тут впаковано його в яму, описану в оповіданю «На дні», і звідси ще того самого дня післано пішки з поліцаєм до Нагуевич. По дорозі заскочив їх дощ й промочив їх до нитки. В дома прожив Франко тиждень й удав ся до Коломиї, та прожив там страшний тиждень в готелю, опісля жив трьома крейцарями знайденими над Прутом на піску. Вкінци запер ся в своїй кімнатці в готелю і лежав півтора дня в горячці й голоді, ждучи смерти, безсильний і знеохочений до житя. Один із його знакомих спас його від голодової смерти.

В треде арештовано Франка в 1889. р. В тюрмі держали його десть тижнів, але за що, то ані Франко ані мабуть і самі судії не знали. Тут в тюрмі написані його славні «тюремні сонети», та звісне оповіданє «До сьвітла».

Крім поезій, поем, оповідань, повістий, між якими визначаєсь «Захар Беркут», написав Франко також драми: «Украдене щастє», «Майстер Чирняк», «Сон князя Святослава», та загально-звісну комедію «Учитель», з житя сільськоо учителя, який в нагороді за свої труди має те, що його переносять з місця на місце.

Між иншим згадаємо його кандидатуру на посла в тернопільськiм повіті, де він перепав завдяки чорним духам, які поборювали його при помочи уряду.

Скінчивши фільософічні студії в Відні й одержавши степень док-

тора філософії, Франко в 1895. р. виголосив на львівським університеті виклад на тему: »Наймичка« поема Т. Шевченка, а збір професорів ухвалив надати йому катедру історії української літератури. Та і тепер злі духи не спали й впливали на графа Баденія, тодішнього намісника Галичини, який і без того був неприхильно настроений до чоловіка, що три рази за правду сидів в криміналі, щоби не затвердив професури Франка, що він і зробив.

V.

В 1898. р. відсвятковано у Львові 25-літний ювілей письменської діяльності Івана Франка. Свято відбулось заходом молоді в великій салі, де зібралось багато людей різного стану, щоб віддати поклон та зложити подяку за його працю для України. По промові Михайла Грушевського, професора львівського університету й вченого історика, промовив в імени селян соймовий посол-селянин Стефан Новаковський ось так: »По 1848. р. жили наші хлопів темні і безрадні. Не було нікого, хто би ними заопікував ся й вивів їх на твердий гостинець. Панські жарти все ще дошкулювали хлопам. Справді, »бідні хлопів, бідний край« зазнав так багато горя, що не хотів вірити в добро... Перший, що цілою душею приляг до хлопів був Іван Франко. Всю свою працю, все своє жите, він дав для хлопів, найтяжші удари не відвели його від боротьби за правду, за добро, за волю... І хлопів зрозуміли його. І мукми в місцях »неволі і сліз«, де повстали Франкові »тюремні сонети«, засвідчили, що його наука стала для них заповітом в житю. Хлопів з найбільшою вдячністю дивлять ся на працю Франка, а будучі покоління його працю будуть благословити«.

Відтак промовляла письменниця Наталія Корбиська й витала обронця женщин, яких неволю представив в драмі »Украдене щасте« в оповіданях »На дні«, »Між добрими люди«, а навіть написав осібну студію: »Жіноча неволя в укр. піснях«. Франко перший вивів тип жінки-еманципантки в українській літературі.

Іменем молодіжи промовляв Гриць Гарматій.

На кінци промовив його найближчий товариш, Михайло Павлик, тими словами: »Отже за те, що не погордив еси найдорожчим духовим скарбом наших мас — їх мовою, простою мовою наших народних пісень та оповідань, — а противно поклав еси її в основу своєї праці на нашій літературній ниві та показав своїми власними писаннями, що мова та спосібна до найвищих творів штуки й науки. Спасибі Тобі, що звеличив еси мову, — довго, ба ще й тепер поневіряну деякими нерозумними синами нашої неньки (України), — і силою свого таланту всилував людей чужих, культурнійших від нас націй, вшанувати її перекладами Твоїх праць на їх літературні мови. Сим поміг Ти покласти нашу просту мову в ряді цивілізованих мов«.

Франко зворушеним голосом подякував всім тим, що устроїли свято й говорив далі: »Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обовязку віддати працю свого життя тому простому народови. Вихований у твердій школі я від малку за-

своїв собі дві заповіді. Перша то було власне почуте того обов'язку, а друга, то потреба ненастанної праці. Я бачив від малечку, що нашому селянинові ніщо не прийде за дармо, що нам ні від кого ніякої ласки надіяти ся. Тільки те, що з чужого культурного добра присвоїмо собі також власною працею, стане нашим добром. От тим то я старав ся присвоювати нашому народови культурні здобутки інших народів і знакомити інших з його житем».

Після промови Франка відчитано привітні письма з різних сторін України й з чужини.

Відтак відбув ся концерт зложений зі співу, музики й деклямацій.

В тім-же році, на місце «Зорі» та місячника «Жите і Слово», заложено великий журнал «Літературно-науковий Вістник», а Франко став в нім одним з найбільше видатних співробітників. Ту поміщувались його поезії, що увійшли в збірки: «Семпер тіро», «Із днів журби» та «Мій Ізмарагд». Ту друкувались оповідання з гуцульського життя: «Терен у нозі» та «Як Юра Шикманюк брив Черемошем». Крім дрібніших та більших оповідань, як : «Гриць і панич», «Хома з серцем і Хома без серця», появляють ся там дві його великі повісти: «Великий шум», з панщизняних часів, яку залюбки читають інтелігенти, як також більш освічені селяне та «Перехрестні стежки», де представлений молодий адвокат Рафалович, суспільний діяч, який хоче працювати для народа з пожертвоуванем власного щастя, стрічає однак на дорозі багато ворогів, при тім переслідуваний й караний властями, теж в знаки даєть ся йому селянська байдужність, які набрались тільки одного досвіду, що панська ласка якось ніколи хлопови на добро не вийшла. Всі ті противности поборує молодий ідеаліст. Гарно змальований катюга Смальський, урядник, який не має більш нічого до роботи, як запиватись та побивати жінку. В загалі ціле багно повітового міста добре представлене.

Майже в кожній книжці Л. Н. Вістника крукувались його коротші та довші замітки, наукові праці та критичні статі про українських письменників: Михайло Старицький, Самійленко, Леся Українка, Павлик М., Петрушевич, Гушалевич і т. д. Гарні його студії про світових письменників.

VI.

Хорим, розбитим нервово застала Івана Франка вибухаюча війна. Як розказують, з боєм і рівночасно немов-би не відчуваючи відносив ся Франко до розгріваючих ся перед Його очима подій. Прийшла евакуація Львова, російські війська увійшли в місто і заняли його. І. Франко, живучи у віллі під Львовом переїхав у місто. Постійним товаришом в ті дні був його давний друг Павлик. Але зимою 1914 р. і Павлик помер. Страта потрясла І. Франком. Новий розстріл збільшив ся.

Так І. Франко прожив у Львові 1914 рік і початок 1915.

Що було після відвороту російських військ у Львові з Франком, незвісно. Зі Львова доходили лише скупі відомости і про Франка було

чути лише дуже, дуже мало. Аж ось прийшла вістка про його смерть, що слідувала 29. мая 1916 р. Печальна вість глибоко зворушила близьких Покійного і поклонників того визначного діяча.

З приводу смерті І. Франка вислано з Києва ряд спочуваючих телеграм. Від бувшої редакції «Київської Старини» вислано телеграму до харківського університету, котрий свого часу іменував Ів. Франка почесним доктором. Ся телеграма, писана в російській мові, звучить в українським перекладі: «Болимо в тяжкій втраті, понесеній університетом через смерть доктора фільології харківського університета, Івана Франка, визначного робітника на українській ниві». Таку саму телеграму вислано до редакції «Української Житні» в Москві.

До тої самої редакції вислав клуб «Родина» телеграму ось такого змісту: «Умер Франко. Український Клуб «Родина» в Київі з великим болем оплакує безмірну і безповоротну національну втрату».

До редакції «Української Житні» в Москві прийшла також слідуєча телеграма від київських Українців, писана українською мовою: «Українці города Київа поражені смертю великого письменника і ученого І. Франка. Сумує стародавний Київ, нема журби з ким розділить».

Дня 27. мая ст. ст. о 4. год. по полудни відбула ся у Владимирським Соборі в Київі панахида по Ів. Франку.

Дві великі статі присвятила Франкови російська газета «Кіевская Мисль». В ілюстрованім додатку до ч. 147, з дня 27-го мая ст. ст. містить вона також два портрети Ів. Франка: один представляє самого лєта може послідною фотографією Покійника; другий представляє Його разом з М. Коцюбинським і В. Гнатюком.

VII.

На кінець згадаємо ще про поему Франка «Мойсей». Се найкращий твір та взагалі один з найвартіснійших, які появились в українській літературі. Франкового «Мойсея» можна поставити в ряді Шевченкових поем, не що до змісту й обробленя а що до краси та артистичної вартости.

Зміст «Мойсея» менше-більше такий: Жидівський пророк Мойсей веде свій нарід до обіцяної землі. Сорок літ блукають по пустині й не можуть дійти до ціли. Вкінци нарід тратить віру й надію дійти до обіцяної країни й за підшептом злих духів хоче побити камінем Богом вибраного пророка. З болем в серці сей покидає нарід, відходить в гори й проводить час в самоті на роздумованю. В серце вкрадаєть ся сумнів й він звертаєть ся до Бога:

Сорок літ я трудив ся, навчав,
Весь заглиблений в тобі
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.

Сорок літ мов коваль я клепав
Їх серця і сумління,
І до того дійшов, що увійшов
Від їх кпин і каменя.

Пророк жалієть ся Богови за кривду, невдячність свого народа й постановляє сам один дійти та зложити старі кости в обіцяній землі.

Він там буде лежати і ждати як його нарід прийде за ним мов за ненькою діти. Перед відходом сходить в долину й звертаєть ся до діттих, які найбільш запалювались його наукою й прирочувались до його поривів. Мойсей взиває їх щоб не гасили святого огню, який горить в їх молодих серцях.

Мимоволі приходить порівняне Мойсей і Франко.

Чи-ж не блукав він сорок літ по галицькій пустині? Чи-ж не був каменярем, що промощував дорогу правді, а пророком, що веде нарід до кращої й вищої цілі?

Нераз обкидувано його каменем й болотом за намовою злих духів, та він не покидав праці, тільки говорив з докором до народа:

Як-би ти знав, як люблю я тебе!
Як люблю невимовно!
Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще мое
І краса і держава.
Я весь свій вік, весь труд тобі дав
У незломнім завзятю, —
Підеш ти в мандрівку століть
З мого духа печатю!

Так, український нарід по всі віки мати-ме печать великого духа Франка. Так, як біблійний Мойсей, так і Франко не раз звертав ся до молоді, котра була найбільше чутлива на його науку й пориви, щоби то молодіж той цвіт народа, йшла шляхом, який він вказував, до обіцяної землі, **Вільної, Самостійної України.**

МОЙСЕЙ.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздоріжжю.
Людським приязнством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будучим душу я тріваю,
Від сорому, який нападків пісню
Пелити-ме, заснути я не могу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Таглом у поїздах їх бистроїздних?

Не вже по вік уділом буде твоїм
Угрита злість, облудлива похірність
Усякому, хто зрадою й розбосом

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Не вже тобі лиш не судилося діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Не вже за дармо тільки серць горіло
До тебе найсвятійшою любовою,
Тобі офіруючи душу й тіло?

За дармо край твій весь политий кровю
Твоїх борців? Йому вже не пишуться
У красоті, свободі й здоров'ю?

За дармо в слові твоєму іскриться ся
І сила й м'якість, дотеп і зотуга,
І все, чим може в гору дух підняти ся?

Дня 20. липня 1905.

За дармо в пісні твоїй злетіть ся туга
І сміх дзвінкий і жалози гоханя,
Надії і втіхи світляная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зіггання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твогого повстання.

О, як би хвилю вдат, що слова слуша,
І слово вдат, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущам буха!

О як би пісню вдат палку, вітхненну,
Що міліони порива з собою,
Скрилює, веде на путь спасенну!

Мг би!.. Та пам зпесиленням журбою,
Роздертим сумнівами, битим стлдом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та приїде час і ти огнистим вигом
Засядеш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Гескидом,

Покотити Чорним морем гомін есї,
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм-полі.

Приймж сей спів, хоч тугсю повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будучині задаток сльзми злитий,

Твоєму генію мій скромний дар весільний.

I.

Сорок літ проблукавши Мойсей
По арабській пустині
Наблизив ся з народом своїм
О межу к Палестині.

Тут ще піски й червоні як ржа
Голі скеал Моава,
Та за ним синіє Йордан
І дірови й мурава.

По моавських долинах марних
Ось Ізраїль кочує;
За ті голі верхи перейти
Він охоти не чує.

Під подертими шатрами спить
Кочовиско ледаче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодяче.

Що чудовий обіцяний край,
Що славний й великий

Вже ось-ось за горою блистять, —
З них нікто не йме віри.

Сорок літ їм говорив пророк
Так величаво та гарно
Про обіцяну ту вітчину,
І все пусто та марно.

Сорок літ сафіровий Йордан
І долина пречудна
Їх манили й гонили, немов
Фата-моргана злудна.

І Зневірів ся люд і сказав:
»Набрехали пророки!
У пустині нам жить і вмпрать!
Чого ще ждять? І доки?

І покинули ждять і бажать
І десь рвать ся в простори,
Слать гонців і самим визирать

День за днем по моавських ярах,
Поки спека діймає,
У дрантивих наметах своїх
Весь Ізраїль дримає.

Лиш жінки їх прядуть, та печуть
В грани мясо козяче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодаче.

Та дрібна дівтора по степу
Дивні іграшки зводять:
То воює, мурує міста,
То городи городить.

І не раз на-пів сонні багьки
Головами хитають.
»Де набрались воли тих забав?« —
Самі в себе питають.

»Адже в нас не видали того,
Не чували в пустині!
Чи пророцькі слова перейшли
В кров і душу дитині?«

II.

Лиш один з поміж сеї юрби
У шатрі не дримає,
І на крилах думок і журби
Поза гори літає.

Се Мойсей, позабутий пророк,
Се дідусь слабосилий,
Що без роду, без стад і жінок
Сам стоїть край могилы.

Все, що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів і яснів і страждав
І трудив ся для неї.

Із неволі в Міцраїм свій люд
Вирвав він наче буря,
І на волю спровадив рабів
Із тіснин передуря.

Як душа їх душі підіймавсь
Він тоді многи рази
До найвищих піднебних висот
І вітхненя й екстази.

І на хвилях бурхливих їх душ
У дні проби і міри
Попадав він із ними не раз
У безодню зневіри.

Та тепер його голос зомлів
І погасло вітхінє,
І не слухає вже його слів
Молоде покоління.

Ті слова про обіцяний край
Для їх слуху се казка;
Мясо стад їх і масло і сир,
Се найвишная ласка.

Що з Міцраїм батьки і діди
Піднялись до походу,
На їх погляд се дурість і гріх

Серед них Авірон і Датан
Верховодять сьогодні;
На пророцькі слова їх одвіт:
»Наші кози голодні!«

На поклик його у похід:
»Наші копї не кутї.
На обіцянки слави й побїд:
»Там войовники люті.«

На принади нової землі:
»Нам і тут не погано.«
А на згадку про божий наказ:
»Замовчи ти, помаво!«

Та коли загрозив їм пророк
Новим гнївом Єгови,
То йому закавав Авірон
Богохульні промови.

А на зборі Ізраїля сїли,
Честь віддавши Ваалу,
Голосистий Датан перевер
Ось таку ухвалу:

»Хто пророка із себе вдає
І говорить без звязку,
І обіцяє темній юрбі
Божий гнїв або ласку, —

»Хто до бунту посміє народ
Накликати, до зміни,
І манити за гори, на стрїть
Кінцевої руїни, —

»Той на пострах безумцям усім
Між отсим поколінням
Най ошльований буде всіма
І побитий камінєм.«

III.

Вечерію. Поменшала вже
Цїлоденная спека;
Над горою край неба палав,
Мов пожежа далека.

Наче дощ золотий із небес
Полила прохолода;
Починаєт ся рух у шатрах
Кочового народа.

Звільна, плавно ступаючи йдуть
Кам'яними стежками
Чорнооки Гебрейки бичем
З глиняними збанками —

Із збанками на головах, ген
Під скалу до криниці,
А в руках їх мішки шкїряні,
Щоб доїти агниці.

Старші діти по голім степу
Наче зайчики грають,
В перегони біжать і кричать,
Або з луків стріляють.

Де-де чути квилінє а шатра,
Або регїт дївочий;
Там хтось пісню заводить сумну,
Чене спок...

Та ось старші батьки та діди
Із наметів виходять,
І по горах, по голім степу
Скрізь очима поводять.

Чи не видно ворожих Іздців
Де за жовтим туманом?
Чи не котить де південний біс
Пісковим гураганом?

Ні, спокій! І розмови пішли
Ті звичайні, сусідські:
»Що раз менше в ягниць молока,
І ягнята ось-тіцькі!

»Навіть що, для ослиць не стає
Будякової паші!
Доведеться кудись кочувати
На пасовиска красші.

»Авірон радить край Мідіям,
А Датам іще далі.
А Мойсей? Той замовкне мабуть
По вчорашній ухвалі.

А в тім в таборі гомін і рух,
Вігання і крики;
Із шатрів вибігає народ
І малий і великий.

Що таке? Чи де ворог іде?
Чи впав звір у тенета?
Ні, Мойсей! Глянь Мойсей вихожа
Із свого намета.

Хоч літа його гнуть у каблук
Із турботами в парі,
То в очах його все щось горить,
Мов дві блискавки в хмарі.

Хоч волосся все біле як сніг
У старечій оздобі,
То стоять ще ті горді жмутки,
Як два роги на лобі.

Він іде на широкий майдан,
Де намет заповіта
Простяга свої штири роги
В штири сторони світа.

В тім наметі є скриня важка,
Вся укована з мідя,
В ній Єгови накази лежать,
Знаки волі й побіди.

Та давно вже не входить ніхто
До намета святого,
Його жах стереже день і ніч,
Мов собака порога.

Але камінь великий лежить
Край намета до сходу:
З того каменя звичай велить
Промовлять до народу.

На той камінь зіходить Мойсей —
І жажнули ся люди.
Та не вже-ж вола всіх на докір
Він пророчити буде?

І прийдець ся розбить, розтонать,
Як гнилюю колоду,
Кого наші батьки і діди
Звали батьком народу?

Ось між чільними вже Авірон
Червоніє з досади,
А середнім щось шепче Датам,
Лихий демон громади.

IV.

»Вчора ви, небожата мої:
Раду радили глуну;
Се хотів я сказати вам тепер
Замість першого вступу.

»Ухвалили печать наложити
На язик мій, на душу, —
То-ж тепер вам усім в перекір
Говорити я мушу.

»Зрозумійте й затиште собі,
Ви, слішців покоління,
Що як зглушите душу живу,
Заговорить каміне.

»Вчора ви присягали ся свій слух
Затикати на промови
Не мої, не тих глиняних уст,
А самого Єгови.

»Бережіть ся, а то він до вас
Заговорить по свому,
Заговорить страшніше сто раз,
Як в пустині рик грому.

»А від слів його гори дрожать
І земля подасть ся,
Ваше серце як листе в сніг
Зашкрумить і зоветь ся.

»Вчора ви прокляли всякий бунт —
І кляли його вусе,
Бо напроти тих глухих проклять
Ваше серце бунтує.

»Бо в те серце Єгова зложив,
Наче квас в прісне тісто,
Творчі сили, — ті гнати муть вас
У призначене місто.

»Вчора ви уважали спокій
Найблаженнішим станом;
Та чи радив ся ум ваш при тім
З вашим Богом і Паном?

»Чи то він для спокою призвав
З міста Ур та з Гарана
Авраама і племя його
На луки Канаана?

»Для спокою їх потім водив
По Йорданським поділю?
Семилітнім їх голодом гнав
Аж над береги Нілю?

»Як би хотів вас в спокою держати,
Наче трупа у крипті,
То ви й доси як сірі воли
Гнулиб ший в Єгипті.

»Тим то буду до вас говорити
Не від себе, а владно,
Щоб ви знали, що з Богом на прою
Виступає непорядно.

»Бо Єгови натягнений лук
І тетива напята,
І наложена стрілка на ній —
І то ви є стріла та.

»Як стріла вже намірена в ціль,
Насстрена до бою,
Чи подоба стрілі говорити;
»Я бажаю спокою!»

»А що вчора ви тут присягли
На подобу жіноцтва
Більш не слухає обітниць моїх,
Ні погроз, ні пророцтва, —

»То навмисно про все те до вас
Побалакати хочу:
І обітницю дам, що прийде,
Погрожу й попроочу.

»І ви мусите слухати, хоч злість
Всє вам жало студене.
Рад я знати, чия перша рука
Підійметься на мене!»

У.

»Зареклися слухати слів
Про Єговину ласку,
То-ж мов дітям безумним я вам
Розповім одну казку.

»Як зійшлися колісця дерева
На широкім роздолі,
»Обберімо собі короля
По своїй вольній волі.

»Щоб і захист нам з нього і честь,
І надія й підмога,
Щоб і пан наш він був і слуга,
І мета і дорога».

»І сказали одні: »Вибрати —
На одно всі ми звані.
Най царює над нами во вік
Отой кедр на Ливані.

»І згодилися всі дерева,
Стали кедром багаті:
»Ти зійди з своїх гордих висол,
Йди до нас царювати».

»І відмовив їм кедр і сказав:
»Ви чого забажали?
Щоб покинув я сам ради вас
Свої гори і скали?

»Щоб покинув я сам ради вас
Бляски сонця й свободу,
Бувши вольним — пустився служити
Збіранный народу?

»Ви корону мені принесли?
Що мені се за шана!
Я й без неї окраса землі
І корона Ливана».

»І вернулися всі дерева,
Стали пальму багаті:
»Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати».

»І сказала їм пальма: »Брати,
Що се вас закортіло?
Царювати й порядки робити,
Се мов хіба діло?

»Щоб між вами порядки робити,
Чи-ж я кинути в силі
Свої цвіти пахучі та свій
Плід — солодкі дактилі?

»Мало-б сонце даремно мій сок
Вигрівати що дини?
Мого плоду даремно шукати
Око звіря й людини?

»Хай царює хто хоче у вас,
Я на троні не сяду,
І волю всім давати свою тіню
І поживу й розраду».

»І погнулися всі дерева
Під думками важкими,
Що не хоче ні пальма ні кедр
Царювати над ними.

»Ну-мо рожу багаті! Та вона
Всьому світові гожа,
Без корони — цариня ростив,
Приподобниця божа.

»Ну-мо дуба багаті! Та дуб
Мов хазяїн багатий,
Своїм пилем, корінням і шнем,
Жолудьми все запаятий.

»Нум березу багаті! Та вона
Панна в білому шовку
Розшуска свої коси буйні,
Тужно хилисть головуку.

»І сказав хтось неначе на жарі
Оте слово діточе:
»Ще хіба би терна нам просить,
Може терен захоче».

»І підхопили всі дерева
Се устами одними,
І взялися просити терна,
Щоб царем був над ними.

»Мовив терен: »Се добре вам хтось
Підіновив таку раду.
Я на вашім престолі як стій
Без вагання засяду.

»Я ні станом високий як кедр,
Ні як пальма вродливий,
І не буду як дуб самолюб,
Як береза тужливий,

»Здобувати-му поле для вас,
Хоч самому не треба,
І стелити ся буду в низу,
Виж буайте до неба.

»Боронити-му вступу до вас
Спляжевими шпичками,
І скрапати-му всі пустирі
Молочними квітками.

»І служити му зайцю гніздом,
Пристаювищем птаху,
Щоб росли ви все краще, а я
Буду гинуть на шляху.»

VI.

У глибокім мовчаню сю річ
Вухом ловлять Гебреї...

»Се вам казка, — промовив Мойсей, —
Ось вам виклад до неї.

»Дерева, се народи землі,
А король у їх колі —
Божий вибранець, син і слуга
Господевої волі.

»Як народи Єгова создав
Мов літорослі в полію,
Заглядав всім у душу й читав
З неї кожного долю.

»Заглядав їм у душу, яка
Їх удача й причина,
І шукав, кого з них би собі
Обібрати за сина.

»І не взяв отих гордих, грімких,
Що бють в небо думками,
І підносять могутню п'яту
Над людськими карками.

»І не взяв богачів-дукачів,
Що всю землю піддрукують,
Людським злостом і потом собі
Домовини мурують.

»І не взяв красунів-джигунів
Що на лірах брязкотують,
І свій хист у мармурі, в піснях
Віковічнито хочуть.

»Згордував усю славу, весь блиск
І земне пануванє,
І всі пахощі штук і усе
Княжкове мудруванє.

»І як терен посеред дерев
Непоказний на вроду
І не має він слави собі
Ані з цвіту ні з плоду, —

»Так і вибраний Богом народ
Між народами вбогий;
Де пишнота і честь, там йому
За високі пороги.

»Між премудрим він не мудрець,
У війні не воївник,
У батьківщині своїй він гість
І всевітний кочовник.

»Та поклав йому в душу свій скарб
Серцевідець Єгова,
Щоб він був мов світло у темі,
Мов скарбоник його слова.

»На безмежну мандрівку живи
Дав йому запомогу,
Заповіти й обіти свої,
Наче хліб на дорогу.

»Але задрій Єгова наш Бог
І грізний і сердитий:
Те що він полюбить, най ніхто
Не посміє любити!

»То-ж на вибранця свого надір
Плач своєї любови
Недоступний, колючий, немов
Колючки ті тернові.

»І зробив його острим, гризким,
Мов крошва жеруха,
Аби міг лише сам він вдихати
Аромат його духа.

»І посольство йому дав страшне
Під сімома печатями,
Щоб в далеку будучину піс,
Ненавдженний братами.

»Горе тому нездарі послу,
Що в ході задрімає,
Або божу зневажиши річ
І печать розломає!

»Вийме инший посольство страшне
Ліяхови з долоні,
Побіжить і осягне мету
І засяє в короні.

»Та щасливий посол, що свій лист
Донесе скоро й вірно.
Дасть вінець йому царський Господь
І прославить безмірно.

»О Ізраїлю, ти той посол
І будущий цар світа!
Чом не тямши посольства свого
І його заповіта?

»Твоє царство не з сеї землі,
Не мірська твоя слава!
Але горе, як звабить тебе
Світова забава.

»Замість стати ся сією землі,
Станеш попелом підлим:
Замість всім з'єднать ласку, ти сам
Станеш ласки негідним.

»Замість світ слобонити від мук
І роздору і жаху,
Будеш ти мов роздавлений черв,
Що здихає на шляху.»

VII.

І з'їдливо сказав Авірон:
»Мосціпане Мойсею,
Страх загрів і напудив ти нас:
Приповісткою сею!

»Між народами бути терном!
За сю ласку велику
Справді варто в Єгові твоїм
Признавати владку.

VIII.

»І послом його бути, се честь!
І в незане будуще
Запечатані письма носить —
Се манить нас найдужче.

»Се якраз доля того осла,
Що завязані міхи
З хлібом носить, сам голод терпить,
Для чужої потіхи.

»Ще Гебреї з ума не зійшли,
Доїд лишої варті,
І осягнуть, як честь віддадуть
І Ваалу й Астарті.

»Най Бгова собі там гремить
На скалистім Синаю, —
Нам Ваал дасть богатства і власть
У великому краю.

»Най Бгові колючі терни
Будуть любі та гожі,
Нас Астарти рука поведе
Поміж мірти і розкі.

»Наш уділ Сенаар та Гарраш,
А наш шлях до востоку.
А на захід у твій Канаан
Не поступимо й кроку.

»Все те ясне, не варто про се
І балакати далі.
Та от що нам з тобою зробити
По вчерашній ухвалі?

»Бить камінем руїну стару?
Шкода заходу й труду.
Де-чим може ще він послужить
Ізраїльському люду.

»Майстер він говорити казки,
Милану пускати баньку,
То-ж приставмо його до дитий
За громадську няньку.

Так сказав він, і регіт піднявся,
А за тим реготом в парі
По народі йшов клеїт глухий,
Мов у градовій хмарі.

Та спокійно відмовив Мойсей:
»Так і будь, Авіроне!
Що повиспуги має колись,
Те і в морі не втоне.

»Канаана тобі не видать,
І не йти до востоку;
З сього місця ні вперед ні в зад
Ти не зробиш ні кроку.

І мертвецька тиша залягла
На устах всього люда,
І жахнувся Авірон і поблід
Сподіваючись чуда.

Але чуда нема! Авірон
В сміх! А з сміхом тим в парі
По народі йшов клеїт глухий,
Як у градовій хмарі.

І підняв ся завзятий Датап:
»Дармо грозши, пророчши!
Ось як я тобі правду скажу,
Може й слухать не схочеш»

»Признавайся: не на тес ти вчивсь
У єгипетській школі,
Щоб дорісши кайдани кувать
Нашій честі і волі?

»Признавайся: не на те ти ходив
У єгипетську раду,
Щоб з мудрцями й жерцями кувать
На Ізраїля зраду?

»Признавай ся: було там у них
Віщуванс старинне,
Що від дуба й дванацяти гилъ
Власть Єгипта загине?

»Знали всі, Фараон і жерці,
Що той дуб і ті гилі,
Се Ізраїля дванацять коліл
Розбуялих на Нілі.

»І жахались, що мимо реїх праць
І знувань і катованъ
Той Ізраїль росте та росте,
Як та Нілева повіль.

»Знали всі: як гебрейський сім'ї
Родить первенця мати,
То єгипетській мусить з той десь
Червородне вмирати.

»Та не знав нікто ради на се,
Не придумав підмоги,
Тільки ти, перекинчик, упав
Фараону під ноги,

»І сказав: »Ти позволь їх мені
Повести у пустиню,
Я знеслю і висушу їх
І покірними вчинию.

»І додержав ти слова, повів
Нас мов глупу отару,
Фараону на втіху в піски,
Нам на горе і кару.

»Скільки люда в пустині лягло!
Ті піски і ті скали
Сотням тисяч Ізраїля співі
Домовиною стали!

»А тепер, коли з наших ватаг
Тільки жмінка лишилась
І Ізраїля сила грізна
По пісках розгубилась,

»Коли дух наш хоробрій упав
Мов нелітня дитина,
І завзяте помякло в душі
Наче мокрая глина, —

»Ти ведеш нас у сей Канаан,
Мов до волчої ями,
Адже зверхником тут Фараон
Над усіми князями!

»Се-ж безумство тиснути ся ням
Самохітно до пастки!
Чи нам тут воювать Єгиптян,
Чи просити їх ласки?»

»О Датане, — промовив Мойсей, —
Не жури ся, мій сину!
Канаана тобі не видать.
Не гнуть гордюю спину.

»Ще одно повідаю тобі,
Небораче Датане:
При смерті тобі й пяди землі
Під ногами не стане.

»Гей, Гебреї! — Датан закричав —
Ви-ж кляли ся Ваалу!
Чи-ж забули так скоро свою
Учорашню ухвалу?»

»За каміне! Він кпить собі з нас,
Так як кпив разів много.
Най загине він краще один,
Як ми всі через нього!»

»Най загине!» — кругом загуло.
»І ось тут йому й аминь!
Тільки диво, ні одна рука
Не сягнула по камінь.

І Датан зміркував ся як стій.
»Забирай ся в тій хвили!
Щоб ми кровю твоєю під ніч
Своїх рук не сквернили!»

І юрба мов шалена ревла:
»Забирай ся ще нині!»
І лунав її рев, мов крутіж-
Гураган по долині.

ІХ.

Але ось підняв голос Мойсей
У розпаді гнівному,
Покотились слова по степу
Наче розкоти грому.

»Горе вам, нетямучі раби
На гордині котурні!
Бо ведуть вас неначе сліпих
Ошуканці і дурні.

»Горе вам, бунтівничі уми !
Від Єгипту почавши
Проти власного свого добра
Ви бунтуєтесь завше.

»Горе вам, непокірні, палкі,
Загорілі й уперті,
Тим упором мов клином сами
У нутрі ви роздерті.

»Як кропива ви руку жжете,
Що мов цвіт вас плакає;
Як бугай бодите пастуха.
Що вам памі пшкає.

»Горе вам, що зробив вас Господь
Всього людства багаттем,
Бо найвисший сей дар буде ще
Вам найтяжшим проклятем!

»Бо коли вас осяє Господь
Ласки своєї промінєм,
Ви послів і пророків його
Побете все камінем.

»Кождук крапельку крови тых слуг
І чад своїх найкрасших
Буде мстити Єгова на вас
І на правнуках ваших.

»Буде бити і мучити вас,
Аж заплачете з болю,
І присягнете в гору чинить
Його праведну волю.

»Та як кара жорстока мине,
Знову карк ваш затвердне,
Черга злочинів, кар і жалю
Знов свій закрут оберне.

»Горе вам, бо столітя цілі
Жити-мете в тій школі,
Поки навчитесь плавно читать
Книгу Божої волі!

»Бачу образ ваш: в лісі пастук
З бука чирю надерши,
У воді мочить, сушить, потім
Бе й толочить найперше,

»Поки губка та змякне як пух
І візьметь ся в ній сила
З під удару підхопити в мить
Яру іскру з кресила.

»Ти, Ізраїлю, чир той! Тебе
Так товкти-ме Єгова,
Поки змякнеш на губку й спіймеш
Іскру божого слова.

»Ти підеш до своєї мети,
Як бидля в плуг нераде...
Горе тим, що Єгови кузак
На карки їх упаде!

»Ти далеко в минуле глядиш
І в будучі дороги,
Та на близькі терни та пеньки
Все збивати-меш ноги.

»Наче кінь той здичілий летим
У безодню з розгону,
І колясь за ярмо ще свою
Проміняеш корону.

»Стережись, щоб обітниця своїх
Не відкидав Єгова,
Щоб за впертість на тобі однім
Не зламав свого слова!

»І щоб не покинув тебе
Всім народам для страху
Як розтоптану красу змию,
Що здихає на шляху!»

Похиливши ся слухали всі
Мовчазливі, понурі,
Лиш у грудях сопо щось глухе,
Наче подихи бурі.

X.

Добігало вже сонце до гір
Величезне, червоне,
І було мов герой і пливак,
Що знесилений тоне.

По безхмарному небі плила
Меланхолія тьмяна,
І тремтіло шакалів вите,
Мов болючая рана.

Затремтіло щось людське, м'яке
В старім серці пророка,
І понизила лет свій на мить
Його думка висока.

Чи-ж все быть йому кар вістуном
І погрозою в людях?
І мов хоре, голодне дитя
Щось захлипало в грудях.

»О Ізраїлю, як би ти знав,
Чого в серці тім повно!
Як би знав, як люблю я тебе,
Як люблю невимовно!

»Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще мое,
І краса і держава.

»Я-ж весь вік свій, весь труд тобі дав
У незомнім зав'язі, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печатю.

Але ні не самого себе
Я у тобі кохаю;
Все найкраще, найвишче, що знав,
Я у тебе вкладаю.

»О Ізраїлю, не там ти сього
Богохульного слова:
Я люблю тебе дужше, повнійш,
Ніж сам Бог наш Бгова.

»Міліони у нього дітний,
Всіх він гріє і росить, —
А у мене ти сам лиш, один,
І тебе мені досить.

»І коли з міліонів тебе
Вибрав він собі в слуги,
Я без вибору став твій слуга,
Лиш з любови і туги.

»І коли він для себе бере
Твою силу робочу,
Я, Ізраїлю від тебе собі
Нічогосько не хочу.

»І коли він жадає кадил
І похвали й пошани,
Я від тебе невдячність прииму
І наруги і рани.

»Бо люблю я тебе не лише
За твою добру вдачу,
А й за хиби та злюби твої,
Хоч над ними і плачу.

»За ту впертість сліпую твою,
За ті гордіші духа,
Що зійшовши на глухий свій шлях,
Навіть Бога не слуха.

»За брехливість твого язика,
За широке сумління,
Що держить ся земного добра,
Мов цінкее коріне.

»За безсоромність твоїх дочок,
За палке їх кохана,
І за мову й звичай твої,
За твій сміх і дихана.

»О Ізраїлю, чадо мое!
Жаль ся Богу Шпадаю!
Як люблю я безмірно тебе,
А про те покидаю.

»Бо вже близька година моя,
Та остання, незнана,
А я мушу, я мушу дійти
До межі Канаана.

»Так бажалось там в вами входить
Серед трубноного гromу!
Та смири мене Бог, і війти
Доведеть ся самому.

»Та хоч край Йордана мені
Зараз трупом упасти,
Щоб в обіцянім краю инше
Старі кости покласти.

»Там я буду лежать і до гір
Сих моавських глядіти,
Аж за мною прийдете ви всі,
Як за мамою діти.

»І пошлю свою тугу до вас,
Хай за поли вас миче,
Як той пес, що на лови у степ
Пана свогого кличе.

»І я знаю, ви рушите всі,
Наче повинь весною,
Та у славнім поході своїм
Не питайте за мною!

»Най наперед йде ваш похід,
Наче бистрії ріки!
О Ізраїлю, чадо мое,
Будь здоровий на віки!»

XI.

А як з табору ввійшов у степ,
То ще гори горіла,
І манив пурпуровий їх шлях
До далекої ціли.

А ярами вже пітьма лягла
І котила ся в доли;
В серці вигнанця плакало щось;
»Вже не верну ніколи!»

Ось гебрійська біжить дівтора,
Що по полю гуляла,
Окружила Мойсея, за плац
І за руки ціпляла.

»Ах, дідусь! Ти куди йдеш від ніч?
Будь дідусеньку з нами!
Глянь, який збудували ми мур,
Які башти і брами!»

»Гарно діти, будуйте свій мур!
Та не час мені ждати;
Пограничний мур смерти й життя
Я їду оглядати.

»Ой, дідусю! Поглянь, у яру
Скорпіона ми збили!
А в тернині аж троє малих
Зайченяток зловили.

»Добре дітки! Вбивайте усіх
Скорпіонів ви сміло!
Хоч не правдиве але про те
Покиточне се діло.

»А неправедне, бо й скорпіон
Жить у світі бажає.
А чи-ж винен він тому, що їдє
У хвості своїм має?

»Але зайчиків ви віднесіть
Там назад, де спіймали.
Адже-ж мама їх плаче! Про се
Ви хиба не гадали?

»Милосердними треба вам бути
За-дя всього живого!
Бо жите, се клейнод, хиба-ж є
Що дорозше над нього?»

»Зачекай ще, дідусю, не йди!
Сядь у нашій громаді.
Оповіж нам пригоди свої!
Ми так слухати раді.

»Оповіж, як ти був моведим,
Скільки бачив ти дива,
Як стадо свого тестя ти пас
На верхівях Хорива.

»Як ти корч той терновий уздрів,
Що горить, не згарає,
І як голос почув ти з корча,
Що аж жах пробірає.

»Не пора мені, діти, про се
Говорити широко.
Бачте, ніч вже туман несе,
Гасне денне око.

»Та прийде колись час і для вас
В життєвому пориві,
Появлять ся вам кудц огняний,
Як мені на Хориві.

»Стане свято в вас, мов у храму,
В той момент незабутній,
І озветь ся до вас із огню
Отой голос могутній:

»Здійми обув буденних турбот,
Прийди сюди сміло,
Бо я хочу послати тебе

»Не гасітьєж святого огню,
Щоб як покляк настане,
Ви могли ширесердно сказать
»Я готовий, о Пане!»

Довго ше міркували дітки
Над пророцькою річю,
Коли сам він нечутно пішов
Ночі й шітьми на стрічу.

Довго висів і смуток і жалє
Над мовчущими дітьми,
Поки темний його сілюєт
Щез зовсім серед шітьми.

XII.

»Обгорнула мене самота,
Як те мора безкрає,
І мій дух мов вітрило її
Подих в себе вбирає.

»О, давно я знайомий, давно
З опікушкою тою!
Увесь вік, чи в стєпах, чи з людьми
Я ходив самотою.

»Мов планета блудна я лечу
В таємничу безодню,
І один чую дотик іще —
Дивну руку Господню.

»Тихо скрізь і замовкли уста,
Залечатано слово,
Тільки ти на дні серця мого
Промовляєш, Бгово.

»Лпш тебе мое серце шука
У тужливим пориві...
Обізви ся до мене ще раз,
Як колись на Хориві!

»Ось я шлях довершив, що тоді
Ти вказав мені, батьку,
І знов сам перед тебе стаю,
Як був сам на початку.

»Сорок літ я трудив ся, навчав,
Весь загаублений в тобі,
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй угодбі.

»Сорок літ мов коваль я клепає
Іх серця і сумління,
І до того дійшов, що уйшов
Від їх кини і каміня.

»Саме в пору, як нам би в землі
Обітованій стати!...
О Всезнавче, чи знав ти вперед
Про такі результати

»І ворухнуть ся в серці грижа.
Може я тому винен?
Може я заповіги свої
Не справляв, як повинен?

»О Бгово, я слізно моливсь:
Я слабий, я немова!
Кому иншому дай сей страшний

»
Т
О
З

Т
У
Т
Т

А
К
Н
Х

І
М
»Ц
К

»А
Д
Т
П

»Х
В
Ч
Н

»А
Р
С
Х

»Х
П
С
М

»У
Т
Щ
Ч

»Х
Т
в
в
в

»Ч
Н
Н
Т
в
І

»І ось сумнів у душу мені
Тисне жало студене...
О Всесильний, озви ся, чи ти
Задоволений з мене?»

Так ідучи молив ся Мойсей
У сердечному горі, —
Та мовчала пустиня піма,
Тихо моргали зорі.

XIII.

Аж почув ся притишений сміх
Край саміського боку,
Наче хтось біля нього шов,
Хоч не чуть було кроку.

І почули ся тихі слова,
Мов сичане гадюки;
»Цвіт безтямности плодить усе
Колючки лиш і муки.

»А як виїде самому той плід
Донести не спромога, —
То найкрасше увесь свій тягар
Положити на Бога».

МОЙСЕЙ.

»Хтось говорить! Чи в моім путрі
Власне горе шалене?
Чи отут може демон який
Насміхає ся з мене?»

ГОЛОС.

»Аж тепер усумнив ся в своє
Реформаторське діло?
Сорок літ ти був певний і вір
Хоч на сліпо, та сміло!»

МОЙСЕЙ.

»Хтось говорить! Чом чоло мое
Покриваєть ся потом?
Страшно? Ні! Та по серці се йде,
Мов розпаленим дротом».

ГОЛОС.

»У гордині безмежній свій люд
Ти зіпхнув в його шляху,
Щоб зробіть, яким сам його хотів, —
Чи не пізно для страху?»

МОЙСЕЙ.

»Хто ти, дивний? Не бачу тебе,
Та від себе не струшу!
Тільки чую як зір твій мені
Все вгризаєть ся в душу».

ГОЛОС.

»Чи так важно, хто я? Хто зумів
Наказать колись морю,
Тому важно не хто, але що,
І чи правду говорю!»

МОЙСЕЙ.

»Ні, не правда, що з гордошів я
Розпочав своє діло!
Тільки бачучи люд у ярмі
Моє серце боліло».

ГОЛОС.

»Бо ти чув себе братом рабів,
І се стидом палило,
І захтів їх зробіти таким,
Щоб тобі було мило».

МОЙСЕЙ.

»Так з низин тих мрачних і лячних
Я хотів їх підвести
Там, де сам став, до світлих висот
І свободи і честі».

ГОЛОС.

»Та творця, що послав їх там в низ,
Ти не радивсь в ту пору;
Аж тепер, як упав ти, його
Кличеш в своєму горю».

МОЙСЕЙ.

»Ні, на се-ж мене пхнуло його
Всемогуче велінє,
В темну душу хоривський огонь
Надихнув просвітілєс».

ГОЛОС.

»Гей, а може хоривський огонь
Не горів на Хориві,
Лиш у серці завзятім твоім,
У шаленім пориві?»

»Може голос, що вивів тебе
На похід той нещасний,
Був не з жадних горючих дупин,
А твій внутрішній власний?»

»Адже пристрасть заслїлює зір,
А бажанє, се-ж чари,
Плодить оку і світ і богів,
Як пустинній мари,

»Те бажанє, що наче шакаль
У душі твоїй вилло —
Лиш воно тебе їх ватажком
І пророком зробило».

МОЙСЕЙ.

»Ах, від слів тих я чую себе
Сто раз більш в самотині!
Хто ти вороже?»

ГОЛОС.

»Я Авазель,

XIV.

Було темно. Лип зорі яркі
Миготіли з простору.
Простував при їх блиску Мойсей
Усе в гору та в гору.

Без стежок. Серед п'ятьми вези
Його дивні звуки:
То квіліне гісни в яру,
То знов шелест гадюки.

Він ішов, не ставав; мов герсей
До останнього бою.
Та у серці важка боротьба
Ішла з самим собою.

»Те бажане — кричало там щось, —
Виплід сорому й болю,
Се був куц огняний, що велів
Вирвать люд мій на волю?...

»Те бажане, се був той огонь
І буда тота сила,
Що для мене Єгови наказ
І Єгову створила?

»Та бажане — братам помощи
І їх сльози оберти,
Се той гріх, що за нього я варт
І прогнана і смерти?

»Ні, не те! Бережись і не крив
Сам душею своєю!
Се бажане сяте! Та чи гріх
Не підновз там змією?

»Чи не був же ти їх ватажком,
Паном душ їх і тіла?
І чи власть та бажана святі
В твоїм серці не з'їла?

»Чи новим Фараоном для них
І ще тяжшим не був ти,
Во в їх душу контролюєм своїм,
В їх сумління сягнув ти?...

»Небезпечно ставати в сушір
Дя природних бігови;
Легко власний свій забаг подать
За веліне Єгови.

»Що, як ти сорок літ отсих був
Ізломом божеським хорний,
Замість божого їм накидав
Власний плян тілесозорий?

»Адже-ж може в Єгипті вони
Множачись серед муки
Могли вирости в силу й забрать
Увесь край в свої руки?

»Відірвавши від ґрунту їх там
І завівши в пустиню
Чи подумав ти: може отсим
Злочин лютий я чиню?

»Що значить безґрунтовій юрбі
Обіцяти свободу?
Чи не те-ж, що в землі вирвать дуб

»Чи не правду говорите Датаа:
Старі гнізда лишили,
А нові здобути нема
Ні охоти ні сили?

»О Єгово, озви ся, скажи:
Я чинив твою волю,
Чи був іграшка власних скорбот
І засліплена й болю?

»О Єгово, озви ся! Чи й ти
Здобуваши дар мови
Лиш у пристрасти нашій, у снах,
У розбурханій крові?»

Та Єгова мовчав, лише чуть
Лиховістні звуки:
То квіліне гісни в яру,
То знов шелест гадюки.

XV.

Підіймало ся сонце над степ,
Мов багровее коло,
І промінем мов стрілами тьму
Пронібадо й кололо.

Над всі гори найвисше здійма
Мов парцли в пурпурі
У проміню тім Небо-гора,
Свої ребра понурі.

На найвисшому шпилі гори
Висше зломів і кантів
Хось недвижно стоїть, мов один
З предковічних Гігантів.

Там високо над чвари землі,
Над всі шуми і вгукі
Він стоїть і до неба простяг
Розпростерті руки.

У сходовому сайві небес,
В пурпуровім проміню
Кольосальний його сілюет
Видно геть у пустиню

І летять із гебрійських шатрів
Затурбовані зори
Мов гонці до Гіганта того
На осяяні гори.

»Се Мойсей!« — одні одним уста
Промовляють несміло,
Та не вимовлять того, що там
У сернях зацеміло.

Се Мойсей на молитві стоїть
Розмовляючи з Богом,
І молитва та небо боде,
Мов поломінним рогом.

Хоч заціплені мідно уста,
І не чуть його мови,
Але серце його розмовля
І кричить до Єгови.

Підіймасть ся сонце, пага'
Вся небесная стеля,
І стоїть на молитві Мойсей

Вже полуденний демон степом
Шле знесиде і змору,
Та Мойсея мов руки чвісь
Підіймають все в гору.

І схиляється сонце у низ
Вже над Фазга вершини,
І лягла величезна тїнь
Від вершин на рівнини.

І паде величезна тїнь
Від Мойсея в останнє
Аж у низ на гебрійські шатри,
Мов батьківське прощання.

А по таборі пострах ішов:
»Боже, щоб у сю хвилину
Не злякав нас пророк, бо клятьба
Малаб дивну силу!

»Від такої молитви тремтять
Земляні основи,
Тають скелі як віск, і дрижить
Трон предвічний Єгови.

»І як він заклене нас тепер,
І як сонечко сиде,
То весь люд і весь край сей в ночі
Без полики пропадеє.

XVI.

А Мойсей борикав ся, горів,
Добивав ся до піли,
А як ніч залягла на горі,
Впав на землю зомлілий.

Захитала ся скеля під ним
Із усіми шпильми,
І безтямний лежав він, немов
У колисці у мамі.

Яксь пісня тужлива над ним
Сумовито брєшла,
І рука колисала його
Пухова, сїжно-біла.

І почули ся тихі слова:
»Бідний, бідний мій сину!
Ось що з тебе зробило жите
За маленьку часину!

»Чи давнож я плекала тебе
І водила за руку?
Чи на те-ж я дала тебе в світ,
Щоб терпів таку муку?

»Скільки зморщків на твоїм чої!
І звялене все тіло!
І волосє, що гладила я,
Наче сніг побіліло!

»А колись ти від мене притьмом
Рвавсь на бої, на герці!
Бач, до чого дійшов! А скажи,
Кілько ран в твоїм серці!

»Бідна, бідна дитино мої!
Потернів еси много!
Ще й сьогодні... на сонці весь день!
І по що було того?

»На молитві! В народа свого
І минуле й будуще
Ти молитвою вкинути рад, —
Ох, дитя невидующе!

»Ось я камінь із кручі зіпхну,
І піде він валить ся
Від скали до скали, з яру в яр.
І скакати і бити ся.

»Тут покине шматок, там другий,
І летить і гуркоче, —
І чи зна хто, де кожний шматок
Заспокоїть ся хоче?

»Я тверджу: і Єгова не зна!
І молись хоч і кліпно,
А де мусить упасти шматок,
Там впаде неодмінно.

»В нїм самім його керма і власть,
В нїм самім ота сила,
Що назначує місце йому,
Що його сотворила.

»І хоч як твій Єгова мішний,
Він ту силу не змінить,
І одного сього камінця
У лету він не спинить.

»Ось пилоч: ледво зір твій його
Добачас тремтїне,
А Єгова не може його
Повернуть в неїстїне.

»І не можу звелїти йому
Йти по шляху не тому.
Як яким його гонить по вік
Ота сила, що в ньому.

»Се-ж пилоч! Що-ж казати про народ.
Многодушну істоту,
Де в рух має вносити кожда душа
Частку свого льоту?

»Про Орїона пісню ти чув,
Про гіганта сїного,
Що щоб зір відшукати, мандрував
Аж до сонця самого?

»А на плечех поводиря нїс,
Сміхованця хлопчину,
Що приказував шлях йому — все
інший в кожду годину.

»Ти до сонця веди мене, хло!»
Той вів рано до сходу,
А на південь в полудне, під ніч
До західного броду.

»А Орїон іде все та йде
Повний віри в те сонце,
Повний сираги за світлом, що обє
Йому блисне вже конче.

»Через гора і море свій хід
Ведитеський простус,
А не зна, що на плечех його
Хлопчик з нього жартус.

»Сей Орион, то людськість уся,
Повна віри і сили,
Що в страшному з'усилі спішить
До незримой цілі.

»Неосяжне любить вона,
Вірить в невідоме;
Фантастичне, щоб осягнуть,
Топче рідне й знайоме.

»Сроїть пляни не в міру до сил,
Ціль не в міру до актів.
І жартує з тих плянів її
Хлопчик — льогіка фактів.

»І як той дивовижний сніпець,
Що чужим очам вірить,
Все доходить не там, куди йшла,
В те трапля, в що не мірить

»А ти молиш ся! Бідне дитя!
Де твій розум, де сила?
Ти-ж ханаш ся піну благать,
Щоб ріку зупинила!»

XVII.

Щось було в початку в тих словах,
Наче чистій води;
Віав свіжістю, добрістю з них
Якнийсь дух охолоди.

Та помалу душею щось тягло,
Наче самум пустині,
І робило ся лячно, немов
В ніч без світла дитині.

І жахнув ся Мойсей і з землі
Підвоїк ся на силу,
І сказав: »Пощо мучиш мене,
Поки ляжу в могилу?»

»Ти не мати моя! З твоїх слів
Не любов помічаю,
Ти не мати! О, Ти Азazelь,
Темний демон одчаю.

»Відступись! Заклинаю тебе
Тим імям штирочертним!
Я не вірю тобі! Ти брехун,
Хоч ти будь і безсмертним.»

І почули ся тихі слова:
»Нерозумна дитина!
Ти кленеш мене Ним, а я-ж сам
Його сили частина.

»Що мені твоя вбога клятьба!
Ти-б умер із одчаю,
Як би сотуя частку лишень
Знав того, що я знаю.

»Ти кленеш, як твою сліпоту
Ткнув промінчик пожежі,
В якій я живу й Він — понед всі
Часу й простору межі.

»Ось розсуну ще крихту тобі
Тснозорости таму:
Глянь на край той, що Він обіцяв
Праотцю Аврааму!

І заблис увесь захід огнем,
І уся Палестина
Стала видна Мойсею з гори,
Мов широка картина.

А незримий товариш його
Знай по тихо говоре:
»Бачиш зеркало чорне з низу?
Се є Мертвеє море.

»А по той бік високі шпигі
До небесної стелі
Простягають ся круто рядом, —
Се там Кармелю скелі.

»Глянь на північ, де гори Сіон —
Євусей кочують,
А як крикнути добре з гори,
Амореї почують.

»Отся срібная стрічка — Йордан
В Мертвеє море впадає;
Близько устя його Брйхон
Бродового жадає.

»Одинока долина над ним,
Та тіснять ся до неї
Амоніти по сей бік ріки,
По той бік Хананей.

»А на заході гори, верхи,
Похонни широкі,
А на північ мале озерце
І знов гори високі.

«Ось тобі й Палестина уся,
Край овець і ячменю!
Від Кадеса до Кармея всю
Мов затулиш у жменю.

»Ні шляхів тут широких нема,
Ні до моря проходу!
Де-ж тут жить, розвивать ся, росем
І множить ся народу?»

Та відмовив понуро Мойсей:
»Хто дав з каменя воду,
Той сей край переминить на рай
Для свого народу.»

XVIII.

Знов почув ся притишений сміх.
»Віра гори ворухить!
Та поглянь сей новий ряд картми:
Те, що стати ся мусить!

»Бач, як сунеть ся племя твоє,
Як Йордан переходить,
Брйхон добуває і скрізь
У річках крови бродить.

»Ось стоїтьи ми йде боротьба
За той шмат Палестини:
Амореї, Гебреї, Хетта,
Амалик, Філістини.

»Ось гебрійськеє царство! Що саїа
Коштувати-ме й крові!
А заважить у судбах землі,
Як та муха волови.

»І не всіє воно розцвісти,
Й розквітєть ся на часті,
Щоб у пащу могутніх сусід
Часть за частю упасти.

»Ось поглянь, які хмарл летять
Від Дамаска й Галаду!
Се йде Ассур, Гебреям несе
І руїну й загладу.

»Ось поглянь, червоноїють поля
Труп на труні усюди.
Се підняв ся страшний Вавилєс
На загладу Іюди.

»Храм Єгови в огні... А сей таум...
Мов комахи по полю
Ідуть по тисячу сковані враз
Недобитки в неволю.

»Чуєш плач? На руїнах рида
Одинокий розумний,
Що корити ся радив врагам,
Щоб не власти до трумни. *)

»Як-же пустка смердить! Але ось
Мов по шітьмі свитає...
З тих, що тлумом пішли, подивись,
Як-же мало вертає!

»Щось дрібненьке ворушит ся там
Коло мурів Салима:
Новий люд, новий Бог, новий храм,
Нова сила незрима.

»І ростє воно, бєть ся з біді,
І чіпляєть ся ґрунту,
Мов будяк той низький і цінкий,
Все готовий до буту.

»Понад голови люду того
Ідуть всесвітній бурі,
Панства, царства встають і падають,
Мов фантоми попурі.

»Він же в своїм куточку хова
Непохитне завзяте,
І ненависть лиш має для всіх
І незмінне прокляте.

»Та ненависть найтяжчим з усіх,
»Задля иншого Бога«
Бач, як кубить ся біля того
Храмового порога!

»Вона плодить ненависть. Ось **гнать**,
За тиранським велінєм
Ідуть сили, щоб племя твоє
Ще раз вирвать з корінєм.

»Чуєш стук? Се ведаєна стопа
Тих страшних легіонів,
Що топочить юдейські після,
Робить пустку з загонів.

»Чуєш плюск? Се ворожі мечі
Кров юдейську точуть.
Чуєш крик? Се юдейських дівчат
Дикі коні волочуть.

»Он-де мати голодна Ієть
Тло swojego плоду!
Он-де тисячі мруть на хрестах —
Цвіт твоего народу.

»Іще раз храм Єгови горить,
І сей раз у останне:
Бо що тая рука завалить,
Те вже більше не встане.

»Іще раз недобитки плывуть
У неволю як ріки, —
Та не має вже їм вітчини,
І не вернуть на віки.

»І загасне Ізраїля звізда,
Щоб вже більше не сяті;
Лиш ненависть, що в храмі зросла,
Піде світлом гуляти.

»Сумніваєш ся? Віри не ймеш?
О, ймеш віру, я знаю!
Се той рай, що жде племя твоє
У обіцянім краю!

»Ти для нього трудив ся! Скажи,
Було за що трудит ся?
Щоб наблизив ся він, може ще
Схочеш палко молит ся?»

І поник головою Мойсей.
»Горе моїй недолі!
Чи-ж до віку не вирвать ся вже
Люду мому з неволі?»

І упав він лянем до землі:
»Одурив нас Єгова!«
І почув ся тут демонський сміх
Як луна його слова.

XIX.

Туркнув ґрім. Задріжали на-раз
Гір найглубші основи:
І один за одним понеслись
Передтечі Єгова.

Підняла ся до стропу небес
Чорна хмара стіною,
Мов Ніч-мати насупила вид
Ненавистю грізною.

І заморгала бистро у тьмі
Огняними очима,
Забурчала як мати, що знай
На лиху доноу ґрима.

І з тривоґою слухав Мойсей
Шітьми й блискавок мови, —
Ні, не чути ще серцю його
У них гласу Єгови.

І ревнув по-над громами ґрім.
З жаху їжить ся волос,
Завмира серце в груди... та ні,
Не Єгови се голос.

Поміж скелі завили вітри,
Їх сердиті путі
Клішать диким мов...

Ось із градом і дощ злопотів
І заціпила служба,
І в безсиллю своєму душа
Подасть ся недужа.

Та ось стихло, лиш води джурчать,
Мов хтось хлипає з жалю;
З теплим леготом запах потяг
З теребінт і мідалю.

І в тім леготі теплім буза
Тасминчая мова,
І відчув її сердцем Мойсей:
Се говорить Єгова.

»Одурив вас Єгова? А ти-ж
Був зі мною на згоді?
І контракт підписав і запив
Могорич при народі?

»Бачив пляни мої і читав
В моїй книзі судьбовій?
Бачив кінці і знаєш, що я
Не устояв ся в слові?

»Маловіре, ти не почавсь
В материнській утробі,
А я кожний твої віддих заїчир,
Кожний волос на тобі.

»Ще не йшов Авраам з землі Ур
На гарранські рівнини,
А я знав всіх потомків його
До останньої днини.

»Вбогий край ваш, вузкий і тісний
І богацтвом не блиска?
А забув, що тісна і вузка
І найбільших голиска?

»Приїде час, з неї виведу вас
На підбої та труди,
Так як мати дитину в свій час
Відлучає від груди,

»Тут на полі скупім і худім,
Наче терен на рини,
Виростаєте ціпки і тверді
Для великої зміни.

»О, я знаю ту вашу ціпку,
Ненаситную вдачу!
Ви-б на живній землі розповзлись
На подобу бодячу.

»Ви-б і тілом і духом своїм
Присмоктались до скиби,
І зловив би вас Маммон у сак,
Як товстючі риби.

»Та-ж в Єгипті ви гнулись в ярмі,
Наїдавши ся ласо...
Відригать ся вам буде по вік
Те єгипетське мясо.

»І зірвавши ся з сеї землі
Та розбивши всі карби,
Підіймає в душі голоси,

»Та зарік я положу твердий
На всі ваші здобутки,
Мов гадюка на скарбі дам вам
З них турботи і смутки.

»Хто здобуде всі скарби землі
І над все їх полюбить,
Той і сам стане їхнім рабом,
Скарби духа загубить.

»Своїх скарбів невольник і пан,
За ціну сліз і крові,
Щоб збільшити їх, мусять він сам
Руйнувати їх основи.

»І як п'явка, що кров чужу ссе, —
Йому лік, сама гине,
Так і вас золотий океан
На мілізні покине.

»В золотім океані вас все
Буде спрага томити,
І не зможе вас хліб золотий
Ані раз накормити.

»І будете ви свідки мені
З краю світа до краю,
Що лиш духа кормильців з усіх
Я собі вибираю.

»Хто вас хлібом накормить, той враз
З хлібом піде до гною;
Та хто духа накормить у вас,
Той зілметь ся зо мною.

»Ось де ваш обітований край,
Безграничний блистачий,
І до нього ти людям моїм
Був проводир незрячий.

»Ось де вам вітчизна осяйна,
З всіх найкраса частина!
Лиш дрібенький задаток її
Вам отся Палестина.

»Се лиш спомин вам буде, лиш сон,
Невгасаюча туга,
Щоб шукаючи її став мій люд
Паном земного круга.

»А що ти усумнився на момент
Що до волі моєї,
То побачивши сю вітчизну,
Сам не вступив до неї.

»Тут і кости золіють твої
На взірць і для страху
Всім, що рвуть ся весь бік до мети,
І вмирають на шляху!»

XX.

Ходять туга по голій горі,
Мов туман по пустині;
Сіє думи й бажаня свої
По широкій країні.

Силіє цвіті й листки, що давно
Вже вівали й поковкли;
Підіймає в душі голоси,

Що ще вчора байдуже було,
Нині любе й шановне;
Що ще вчора топтав, оплював,
Нині святости повне.

У гебрійському таборі ніч
Проминула в тривозі;
Скоро світ, всі глядять: він ще там
На скалистій віднозі?

Ні, нема! І було те «нема»,
Мов жах смерти холодний.
Чули всі: щезло те, без чого
Жити ніхто з них не годний.

Те незримо, неслухне, що все
Поміж ними горіло,
Що давало їм змисл житевий,
Просвітляло і гріло.

І безмежна скорбота лягла
На затвердле сумліне,
І весь табор мов чаром понав
В отупінє й зомліне.

Одні одним у лица бліді
Поглядали без впишу,
Мов убійці, що вбили у сні
Найдорожшу людину.

Чути тупіт. Чи вихор в степу?
Чи збуваєсь пророцтво?
Се Єгашуа, князь конюхів,
І за ним парубецтво.

Гонять стада, кудись то спінать...
Чи де напад ворожий?
Всіх їх гонить безименний страх,
Невідомий перст божий,

Голод духа і жах самоти
І безодні старої...
А Єгашуа зично кричить:
»До походу! До зброї!«

І зірвав ся той крик, мов орел,
Над німою юрбою,
Покотив ся луною до гір:
»До походу! До бою!«

Ще момент — і прокинуть ся всі
З остовпіна тушого,
І не знати-ме жаден, що в мить
Приступило до нього.

Ще момент — і Єгашуа крик
Гиря сто тисяч повторить;
Із номадів лівних ся мить
Люд героїв сотворить.

Задуднять — і пустині пісок
На болото замісять,
Авірона камінєм побють,
А Датана повісять.

Через гори полинуть як птах,
Йордан в бризкы розкроплять,
Єрихонські мури мов лід
Звуком трубним розтоплять.

І підуть вони в безвість віків
Повні туги і жаху
Простувать в ході духови шлях
І вмирати на шляху.

Львів, січень до липня 1905.

Іван Франко.

Вона горить! Та Троя-Україна

Такий ангел дзвонить молотом з Алмазу
Він бє у хрустальній неба звід.
Ох! заболіло страшно тут від разу
Всі давні рани...

КОЗАК == НЕВМИРАКА.

(відмолоділий, з бандурою виходить із-за могили. Іде зразу понурий, у задумі та звільна його руки роблять ся енергічні, голос міцніє).

Здорово проспав ся, бачу,
По козацьки, сотню літ,
Ну, та виграю чи втрачу,
А погляну ще на сьвіт,
На ту рідну Україну,
Що колись як рай цвіла,
Що мені над все на сьвіті
Наймилійшою була.
Хто то в ній тепер панує?
Хто та в ній тепер живе?
Як говорить, як співає
Поколіне те нове?
Боже, серце жах стискає:
Адже-ж певно нині в ній
Всє ніхто не зна, не тямить
Нашу мову і пісні!
Десь Калмуки та Кіргізи
Топчуть степ, дє ми лягли:
Чудь, Мордва, Чухна та Фіни
Наші села заняли.
Боже, по що з вікового
Сну мені велів ти встать?
Чи щоби з розбитим серцем
Я в могилу ляг назад?

(Поступає наперед. За сценою чути хорovu пі-
єню — зразу пясїємо, потім чим раз сильній-
ше, та все таки притишено, мов з віддалєня):

Ой гук мати, гук!
Де козаки йдуть!
Та щасливая тая доріженька,
Та де вони йдуть.
А де вони йдуть,
Там луги гудуть,
А перед себе своїх воріженьків
Облавою пруть.

Козак

(з виразом найвищої радєсти):

Баже! Наше рідне слово!
Наша пісня ще живе!
І про нас ще памятає
Поколіне те нове!
Ще співає про козацтво,
Про його кровавий бій!
Ах, значить, що не в могилі
Той народ коханий мій!

(Озираєть ся по сцені):

Ах, значить, оті цвітучі
Села, ниви і садки,
Се українські оселі,
Се України вінки!
А оті могили-гори,
Де борці старії сплять,
Уквітчали любі руки
Знать українських дівчат!
Ще Українець збирає
Із сих нив для себе хлїб,
І не топче чужениця
Нашу славу і наш грїб!

(Поступає ще далі вперед і озирає публїку):

Ах, а тут! Предивне диво!
Тайна поміж тайн страшних!
Сеж Енееві потомки!
Та що стало нині з них?
Ті, що перед сто літами,
Як згорів наш рідний дїм,
Накивають йому пятами
Не задумались зовсім, —
Ті під материні крила
Знов згорнули ся в любові,
І бажають в рідній хаті
Рай зготовити собі.
І дивіть ся, горять їх очи

Тим самим огнем сьвятим,
Як горіли тої **ночи**,
Коли друг мій, побратим,
Коли славний безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У мажкій годині скликав
Запорожців на майдан.
Тямлю ніч сю як сьогодні!
В коло нас реве Дніпро
І клекоче Ненасицець,
Камяне гризе ребро.
А в степу напроти Січи
Се не хижая сова
А козацька кріпость,
Свої кіхті висува.
У Богдана сльози в оці,
Та огонь в душі, в словах.

“Згинем, братя, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть нам одна **дорога**,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли ваші сили?
Потупили ся шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?”

І гучнійше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:

“Або ляжем головами,
Або вибем ворогів!

В жовтім світлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.

Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, братя, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, братя, той розмах,

Що історію України
Повернув на інший шлях.
Бачу, бачу тії іскри!...
Мовиш: мало їх? Невже-ж?
Що? На трийцять міліонів
Десять тисяч не знайдеш?
Мовиш: де нам взять Богдана?
Тільки ти придатний будь
На сьвяте, велике діло!
Загартуй думки і груди!
До високого літання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовий кождий з вас, —
Кожний може стать Богданом,
Як настане слухний час.

Мовиш: нині інші війни.
Ну, то іншу зброю куй,
Ум оstri насталою волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!
Луш бори ся, не мири ся,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не кори ся,
Хоч пропадь, але не зрадь!

Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мушиш дати ти одвіт.
Кожний думай: тут, в тім місці
Де стою я у огни,
Важить ся тепер вся доля
Величезної війни.
Як подам ся, не достою,
Захитаю ся мов тїнь, —
Пропаде кровава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держи ся
І дітий своїх ховай!

Коб лиш чистая пшениця, —
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати — довго! То й не ждиж!
Нині вчи ся побіджати,
Завтра певно побідиш.
Таж не даром цвіт розцвив ся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудив ся
Український жвавий рід.

Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!

Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.
Довго нас недоля жерла,
Доси нас наруга жре;
Тами крикнім:

Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!

НАРОДНА ПІСНЯ.

Глянь на криницю тиху, що із стіп змогли
Серед степу слезею тихою журчить:
В ній, мов в свічаді, личко місяця блищить
І промінь сонця миєсь в її срібній хвилі.

На дні її щось беть ся, мов таємні жили...
Той рух живий ніколи не бажа спочить,
Вода її пречиста тисячі живить
Дітий весни, що густо в круг її обсіли.

Криниця та з живою, чистою водою,
То творчий дух народа, а хоч в сум повитий,
Співа до серця серцем, мовою живою.

Як початок криниці нам на все закритий,
Так пісня та з жерел таємних лєсь слезою,
Щоб серце наше чистим жаром запалити.

